

מ*
המדרשה
באורנים
יוצרים יהדות ישראלית

THE HONEY
FOUNDATION
FOR ISRAEL

לערוץ מצוינות

תוכנית עמיתי קהילה במדרשה באורנים

המדרשה באורנים | הדס רון-זריז ונירה נחליאל

לַעוֹץ מִצִּיּוֹת

תוכנית עמיתי קהילה במדרשה באורנים

המדרשה באורנים | הדס רון-זריז ונירה נחליאל

תנועה

לקרן האני לישראל,
על ההשקעה בלימוד ופיתוח שדה המנהיגות
הרוחנית קהילתית בקהילות יהודיות-ישראליות.
מי יתן שנזכה לקיים את הכתוב בפרקי אבות:
"הלומד תורה על מנת ללמד,
מספיקין בידו ללמוד וללמד.
והלומד על מנת לעשות,
מספיקין בידו ללמוד וללמד לשמור ולעשות".

(משנה אבות ד, ה)

23	ג. דילמה
23	ד. חברותא
24	הרציונל למבנה התוכנית
26	לברא קול - קולות המשתתפים
28	סיפורי מקרה
28	א. מנהיגות - בין האישי לקהילתי
31	ב. קהילתיות - בין יחידים לקהילה
32	ג. קהילה - בין הלכה להכלה
36	ללוש חשך - ימי קורונה
38	לראות בעין - מבט קדימה
40	נספח
40	שחריות
40	א. כניסה - מפגש ראשון הדס רון זריז
43	ב. פרידה - מפגש סיום שנה שמוליק דודאי

6	תקציר
9	מבוא
11	לפסל מים - המשגה
11	מנהיגות קהילתית
11	א. קהילה וקהילתיות
13	ב. מנהיגות קהילתית
15	עמיתי קהילה
15	א. ליווי בעמיתות
17	ב. הקבוצה כקהילה
19	המלצות קריאה ומראי מקום
20	לעוף מציאות - מבנה התוכנית
21	מבנה מפגש
21	א. שחרית
22	ב. לימוד

תוכנית עמיתית קהילה מתקיימת במדרשה באורנים מזה כעשר שנים. התוכנית מיועדת ללוות מובילי קהילות בתפקידם ובעשייתם בקהילותיהם. הליווי, המתקיים במפגשים קבוצתיים, מתפרש על-פני כמה תחומים:

- לימוד נושאי עומק מעולם הקהילה בכלל והקהילה היהודית בפרט, להשראה ולהעשרה של מנהיגי הקהילה.
- היועצות עמיתים בדילמות שעולות בעבודתם, לתמיכה ולחיזוק.
- יצירת רשת עמיתים מגוונת, לשיתוף, להעצמה ולהפריה הדדית.
- הכרות עם קהילות וארגונים קהילתיים, להרחבת האופקים.
- העמקה תוכנית והתנסותית במרכיבי תפילה, טקסי חיים וחגים, להעשרת כלי ההובלה.

התוכנית שואבת ממני התהום של המדרשה באורנים, כפי שנקוו במהלך השנים שבהן הקהילה וחשיבותה מצויות בליבת הארגון. קהילה היא מרחב לקשר אנושי ושותפות, תיבת תהודה להתפתחות אישית, מקור עוצמה לתמיכה ברגעי שמחה ומשבר, וביטוי לרוח ולחזון של היחיד והחברה. כל אלה מקנים שייכות, משמעות ומחויבות לחברים בה. בלב התפיסה הקהילתית שלנו נטועה הזיקה לתרבות היהודית, אשר גם ממנה אנו שואבים את ערכיה ועקרונותיה.

אנשי המדרשה הצמיחו שינוי תפיסתי בפיתוח קהילות, טיפוח מנהיגות ועשייה קהילתית בקהילות האם שלהם, כמו גם בקהילות אחרות דרך מגוון תוכניות המדרשה. במהלך השנים נוצרה הפריה הדדית בין התורה שהתפתחה מרצף החשיבה והעשייה ובין תוכנית עמיתית קהילה, והן מטפחות ומעשירות זו את זו.

קבוצת עמיתית קהילה מתאפיינת במרכיבים קהילתיים בעצמה, כאשר הליווי מתקיים במתכונת של קבוצת עמיתים בה נוצר מרחב רוחני, עיוני ובין-אישי, מתוך אמון וקשר קרוב בין המשתתפות והמשתתפים. במהלך שנת מפגשים

עוסקים המשתתפים בלימוד סוגיות קהילתיות, מעשירים את מאגר הכלים שלהם כמובילים, משתפים בעשייתם ובדילמות העולות ממנה, ונפגשים עם קהילות מגוונות ודמויות מרכזיות מעולם זה.

תוכנית עמיתית קהילה מיועדת לנשים ולגברים המחזיקים בתפקידי הובלה רוחנית בקהילותיהם, ולכל מי שמחויב לתפקיד משמעותי בקהילה. אנחנו מזמינים אתכם להצטרף אלינו!

לפרטים נוספים על התוכנית אנא פנו לעומר זונגשיין:

omer@hamidrasha.email | 054-2440960

מבוא

הובלת קהילה דורשת יכולות, כישורים ומיומנויות מגוונים – לברוא קול, לראות בעין, לפסל מים, ללוש חושך, לחוש בעצם, לעיתים להמס אבן... חלקם עלומים, חלקם דורשים גילוי, וכולם נכללים ב"לעוץ, לעוץ מציאות", כמו בשירה של רחל חלפי. בחרנו בשיר זה לכוון אותנו בחוברת זו, המתארת את תוכנית עמיתי קהילה.

לאורך כל שנות קיומה של המדרשה באורנים תחום הקהילה הוא אחד מאדניה, מתוך אמונה במקומה המרכזי בתרבות היהודית בעבר ובחברה הישראלית בהווה. תהליך החילון, המדינה וכוחות השוק פירקו את הקהילה מתפקידיה המסורתיים, ובמידה רבה הם חותרים תחת קיומה. המדרשה זיהתה לפני שנים מצוקה זו ופועלת להשבת הקהילתיות למרחבי חיינו. תקופת המאבק בקורונה חידדה את מקומה וחשיבותה של קהילה בחיי האנשים – נוכחנו שהבידוד והבידודות שנכפו עלינו הוקלו במעט כאשר קהילה הקיפה את המסתגרים בבתיהם. אתגר ייחודי, רוחני ומעשי, הוצב בתקופת המשבר בפני מנהיגי הקהילות, אשר חיפשו מענה ואפשרויות שיתוף בהתמודדויות שלהם בקרב עמיתים לתפקיד, כפי שתוכנית עמיתי קהילה מספקת למשתתפיה.

לפסל מים – החוברת פורשת את התשתית הרעיונית של תפיסת הקהילה שלנו, ושל מקום ותפקיד ההובלה שלה. לא פשוט לפסל מים, שנוזלים וזורמים ממקום למקום. יש צורך ביצירת כלי, מיכל שיאסוף ויתחום, כדי שנוכל לשתות מהם. מנהיגות, קהילה ואף תוכנית עמיתי קהילה – הן ניסיון ליצור מיכל שכזה, שיפסל אפילו מים.

לעוץ מציאות – התשתית הרעיונית אשר עקרונותיה מפורטים לפניכם בחלק זה בחוברת, הדריכה אותנו בעיצוב תוכנית עמיתי קהילה. בהתייעצות עם המציאות שאנחנו פוגשים, עקרונות אלה תורגמו הן לתוכני הליווי של העמיתים והן לדרך – למתכונת הליווי הקבוצתי.

לברא קול – הבאנו בפניכם גם קולות של עמיתים שמשתתפים בתוכנית, כדי לאפשר התרשמות בלתי אמצעית מהתוכנית ומהשפעתה על אלה הלוקחים בה חלק. הם הבוראים את קולם ואת הקול שהתוכנית מבקשת להשמיע. תודתנו לכולם, לדורותיהם.

לְעוֹץ מְצִיאוֹת

לְלוֹשׁ חֹשֶׁךְ

לְעוֹץ מְצִיאוֹת

לְחוֹשׁ עֶצֶם

לְפַסֵּל מִים

לְבָרֵא קוֹל

לְרְאוֹת בְּעֵין

לְחוֹשׁ בְּעֶצֶם

לְהֵמֵס אֶבֶן

לְעוֹץ, לְעוֹץ מְצִיאוֹת

רחל חלפי

לפסל מים - המשגה

חברותא מתהווית היא לא זה בצידו של זה אלא זה עם זה... שאפילו נעים הם לעבר מטרה משותפת, לעולם הם מכוונים זה כלפי זה. לעולם נהירה של אני לאתה... (מרטין בובר)

מנהיגות קהילתית

א. קהילה וקהילתיות

קהילה היא אחת מתיבות התהווה שלהן זקוק כל אדם כדי להתפתח, ובעזרתן הוא יכול להביא לביטוי את יכולותיו וכישוריו ולהתמודד עם קשיים. הקהילה יכולה להוות סביבה מעצבת לרגעי קדושה והתרוממות רוח, סביבה תומכת ברגעי משבר, והזדמנות לבטא חברות, קשר אנושי ושותפות. קהילתיות יציבה ומשמעותית מבוססת על רשת של חיבורים במימדים שונים של זמן ומקום, ועשייה משותפת במישורים חברתיים ותרבותיים.

בלב התפיסה הקהילתית שלנו ניצבת הזיקה לתרבות היהודית והאמונה ביכולתה של תרבות לעצב "יחד" משמעותי בין אנשים. תרבות שמבוססת על קשר עמוק בין יחיד וציבור ועל מושגים כגון קהל, עדה, מניין, קהילה וברית, המגדירים את מערכת הקשרים של אדם בהשלמה לקשרי המשפחה – היא במהותה תרבות קהילתית.

יש להבחין בין "קהילה" ל"קהילתיות", כאשר "קהילה" הוא המונח המתייחס למסגרת הפעולה, למבנה, גבולותיה, תפקידיה וחבריה, בעוד ש"קהילתיות" מתייחסת למהותה של הקהילה, לתכונה המאפיינת אותה, והיא עוסקת בזהות המשותפת ובייחודיות הקשרים בין החברים בקהילה.

בכתיבת החוברת אנו נשענות על שכמי שותפות ושותפים ותיקים שלנו, ליאור קולודני, שרה שדמי וורטמן ושי זרחי, שהיו חלק מעיצוב התפיסה הקהילתית של המדרשה באורנים, והמשיגו אותה. מצאנו את דבריהם הולמים את מה שרצינו לומר ולכן שילבנו אותם בדברינו. הפניות למאמריהם תמצאו בהמשך.

התוכנית כוללת נשים וגברים. בחוברת נאלצנו להשתמש בלשון זכר בכל מקום, למען ירוצו בה עיני הקוראות והקוראים. אנחנו כמובן נותנות מקום ופונות לכולן ולכולם.

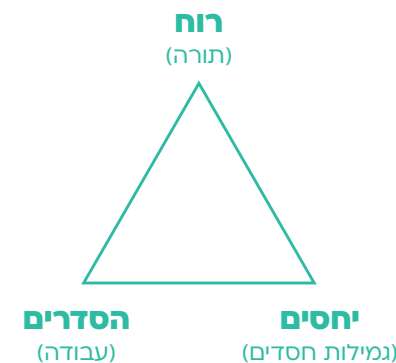
קובץ זה מבקש להפיץ את זרעי תוכנית עמיתי קהילה, אשר ניטעה, צמחה והניבה פרי בערוגות המדרשה באורנים. זרעי הפירות הללו מוגשים לפניכם, ואתם מוזמנים לזרוע אותם בקהילותיכם, לעוץ מציאות.

אנו שואפים לקהילה אשר רמת הקהילתיות שלה תהיה מימד מרכזי בעיצוב ובהגדרת הזהות של חברה, ותאפשר ליחידים רבים להרגיש רמה גבוהה של שייכות, מחויבות ומשמעותיות.

הצורך הקהילתי בחברה הישראלית הוא רחב ומגוון, והוא מקבל מענים שונים. מתוך כך יש היום קהילות בעלות מאפיינים שונים, החל בגודל וותק, דרך מנהיגיה ועשייתן וכלה בדרגות קרבה ולכידות שמשתנות בהן. מגוון זה מצמיח דרכי הנהגה והובלה קהילתית, אשר יש לעצבן תוך דיאלוג מתמיד בין המנהיגות ובין חברי הקהילה.

על מנהיגי הקהילה, לפי שי זרחי, ממובילי תחום המנהיגות הרוחנית הקהילתית במדרשה, להשתמש במשאבי הרוח כדי להביא הן לחיזוק הרוח בקהילה והן לחיזוק הקהילתיות באמצעות הרוח.

אפשר לתאר מודל קהילתי זה באמצעות משולש המחבר בין רוח, יחסים והסדרים.

מרכיב הרוח כולל את ערכי הקהילה ואת תרבותה, אשר עליהם היא נשענת, מהם היא נבנית והם תורמים ליצירת הלכידות והשייכות בין חברי הקהילה.

בקהילה נטוויית רשת של יחסים בין חברה, היוצרת אכפתיות הדדית ומניעה לפעולה בעת צרה ובשעת שמחה.

מתוך יחסי הגומלין בקהילה מתפתחים הסדרים שכוללים מוסדות חברתיים פורמליים ולא פורמליים, ובהם גם מנהיגות קהילתית.

"על שלשה דברים העולם עומד: על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים" (משנה אבות, א, ב) – אפשר לראות את עולם הקהילה כעומד גם הוא על שלושת הדברים האלה – "התורה" הלא היא הרוח, הרעיון המשותף; "העבודה" מקבילה

להסדרים וגם לעיצוב אורחות חיים ונורמות; ו"גמילות החסדים" היא מרכיב ותוצאה של היחסים בקהילה, כמו גם המשימה המשותפת של הקהילה המופנית גם כלפי חוץ.

כל אחד מהמרכיבים האלה מצוי ביחסי גומלין עם האחרים, וקיומם נותן תשתית ללכידות הקהילתית. משולש זה מאפשר לנו לחקור את הקהילות ולבחון מהם המרכיבים הרוחניים בהן, מהם ההסדרים ועד כמה הם מתקיימים, ומהו מרכיב היחסים. אפשר לשאול מה דומיננטי, מה חסר, מה רוצים לחזק, וכן אילו יחסים מתקיימים בין צלע לצלע ובין הקודקודים.

יש להתבונן גם על מנהיגות הקהילה בעזרת מודל זה, ולשים לב, לדוגמה, שעל-מנת שהקהילה תוכל להתפתח, מנהיגי הקהילה צריכים להיות חלק מה"הסדרים" ולא, כמקובל במקומות רבים, לפעול בהתנדבות.

במפגשי עמיתי קהילה אנחנו משתמשים גם במודל זה ככלי לחקירה והתבוננות על הקהילות ועל הנהגה בקהילה, כמשימה לקדם את המקצועיות, את הסדרת התפקיד ואת המשכיות בהנהגה.

בתהליך מקביל, גם בתוכנית עמיתי קהילה עצמה אפשר לזהות את שלושת עמודי התווך הללו – הרוח היא התורה שאותה אנחנו מלמדים ולומדים; היחסים, שריונים בחסד, נטווים בין העמיתים המשתתפים בתהליך קבוצתי קרוב; וישנה גם עבודה – הסדרים של מסגרת התוכנית, כמו גם המשימה המשותפת היוצאת מתוך הקבוצה אל העולם.

ב. מנהיגות קהילתית

תוכנית הליווי לעמיתי קהילה מתבססת על ניסיון רב שנים של חברי המדרשה באורנים שלקחו על עצמם את אתגר ההתחדשות היהודית בקהילותיהם. השפה הרוחנית והתרבותית שהתפתחה תוך לימוד והתנסות במדרשה, שימשה כמרחב קהילתי תומך, וכמנוע שהניע את חברי המדרשה להוביל את קהילותיהם להתחדשות יהודית-תרבותית ורוחנית. בנוסף לפעילות בקהילות, התקיימו במדרשה בכל שנות קיומה קבוצות לימוד ועמיתות למשתתפות ומשתתפים מזרמים שונים, כך שהתוכנית ארוגה ברוח הארגון, שפתו החינוכית ותרבותו הארגונית.

מתוך מרכזיות הקהילה בתפיסתה, קיימה המדרשה באורנים לאורך שנים תוכניות הכשרה למובילי קהילה, בהן הושם דגש על הכשרה בתחומי היהדות, התהליך הקבוצתי, הסוציולוגיה הקהילתית הישראלית, תיקון עולם וחברה, ועל התנסות במרכיבי טקסים על מופעיהם השונים – ניגון, תפילה, ברכה וזרשה.

תפקיד המוביל התרבותי והרוחני של קהילה, בעוד שהוא מבוסס וידוע כתפקיד הרב בקהילות יהודיות דתיות לאורך דורות, הרי שהוא חדש למדי בציבור החילוני בארץ, ועליו לכלול מגוון מיומנויות ולשלב ביניהן כדי להצליח במשימה לא פשוטה זו. עליו להיות בעל אישיות חברתית רגישה ונגישה, בעל יכולות הכלה גבוהות, שידע לעבוד בצוות, דמות שמחוברת למימדי חול וקודש של החיים. מנהיג קהילתי צריך להיות מוכשר להבנת מצבם של יחידים, משפחות וקבוצות בתוך הקהילה ושל הדינמיות של החיים הקהילתיים. יש להעיר שאף שתפקיד ההובלה הרוחנית ותכולתו התקבע במשך שנים בקהילות יהודיות, אנו מוצאים שגם בקהילות אורתודוקסיות עולות בתקופתנו שאלות קהילתיות חדשות, בנוסף ומעבר לשאלות הלכתיות, אליהן נדרש הרב.

ההובלה הקהילתית בקהילות שאינן מורגלות בכך תוכל לצמוח מתוך תהליך מקביל של הענקת סמכות ושל פיתוח סמכות פנימית. הענקת סמכות נובעת מציבור המסוגל להתמסר להנהגה שנבנית מתוכו ומעצבת את תפקידה ממקום זה. עליו לעצב את סמכותו הפנימית כמוביל על-ידי רכישת שפה יהודית רחבה, עמוקה ורבת פנים, המאפשרת תיווך וחיבור בין שיח הדורות לחיי הציבור העכשוויים. עליו להיות בעל מיומנויות שיאפשרו לו להנחות תפילה, קבלת-שבת, חג וטקסי חיים, תוך שהוא משמש מקור השראה מחד, ונותן מרחב בטוח לצמיחה אישית ולביטוי משמעותי של חברי הקהילה מאידך. ההובלה הקהילתית צריכה להימצא בתנועה בין מימדי הרוח והתרבות לבין המימד הפיזי והשגרה של החיים בקהילה.

בהמשך לתוכניות ההכשרה למובילי קהילה, ועם התרחבות היצירה והתמשכות הפעילות של קהילות פלורליסטיות – בכל הטווח שבין חילוניות לתנועות הליברליות – בישראל, עלה צורך בתוכנית עמיתית קהילה שנועדה ללוות מובילי קהילות בפועל במהלך מילוי תפקידם, באתגרים ובהזדמנויות אותם הם פוגשים. במהלך הזמן קיבלו תוכניות המדרשה בתחום זה הכרה באיכות הליווי מהתנועות הליברליות, ושותפות נרקמה איתן, כמו גם תחושת בית למשתתפים מזרמים שונים, כולל אורתודוקסים.

משתתפי התוכנית לאורך השנים מתארים את תפקידם כמכיל מגוון רחב של פעילויות ויכולות: ייזום והקמת הקהילה, הנחיית טקסים, קבלות שבת ותפילות, פרסום וקשר עם חברי הקהילה ועם מתעניינים, פיתוח שותפויות עם גורמים שונים מחוץ לקהילה, הובלה רוחנית של הקהילה, תמיכה קהילתית, שותפות בצוותי עבודה של הקהילה, הנחיית לימוד, יו"ר הקהילה, אחריות על צוות העובדים ומתנדבים, ניהול כספים, קבלת החלטות על עתיד הקהילה והתרחבותה, מימוש התוכנית השנתית, לוגיסטיקה, הכנת בני ובנות מצווה, ארגון פעילות בקהילה – סביב לוח השנה, אירועי חיים, בית מדרש, פעילות חברתית ותיקון עולם, תרבות, התנדבות. ההיקף העשיר של התפקיד מציף דילמות ואתגרים מגוונים ומחייב מרחב עמוק ורחב לליווי המוביל הקהילתי.

עמיתית קהילה

א. ליווי בעמיתות

תפיסת הלימוד שלנו מכונה "פדגוגיה של זהות". שיטה חינוכית זו ממזגת מיומנויות ומשאבי תרבות ממקורות שונים: מהאקדמיה אנו מביאים את החשיבה הביקורתית ואת הלימוד השיטתי של מקורות יהודיים וכלליים; מבית המדרש המסורתי אנו שואבים את החשיבה האורגנית ואת הלימוד בחברותא; מתחומי הדעת של ההגות הציונית ומהיצירה העברית המודרנית אנו לומדים את השברים בזהות היהודית ואת היצירה היהודית בזמן החדש; מן התנועה החלוצית אנו לומדים את ניסיונות ההתחדשות של התרבות והקהילה, השבת והחג, ואת המאבקים הנועזים לתיקון אדם ולתיקון עולם; מן הפסיכולוגיה, ובעיקר מתורת הקבוצות, אנו לומדים מיומנות בהנחיית קבוצה והבנה בתהליכי התפתחות אישיים וקבוצתיים. כל אלה מסייעים לנו להעמיק בלימוד מקורות כמו גם בלימוד העצמי ובפיתוח הזהות האישית, תוך דיאלוג מתמיד עם חברי הקבוצה השותפים ללימוד.

אפשר לתמצת את דרך הלימוד במדרשה באורנים ככזו שמשלבת תוכן ותהליך. קבוצות לימוד כאלה מכונות לעיתים "אקדמיה דיאלוגית". הלמידה בהן מתאפיינת ברוח סקרנית, אשר חוצה את ההבחנה בין שכל לרגש, בין לימוד לחקירה, בין

חוכמת יחיד לחוכמת רבים. דגש משמעותי ניתן ללמידת דפוסי תקשורת דיאלוגיים מורכבים ולשחרור מדפוסי תקשורת פולמוסיים או מקובעים.

המטרה המרכזית אליה מכוונת הנחיה המשלבת תוכן ותהליך היא יצירת משמעות ושייכות, החל במובנים הרחבים ביותר, כמו שייכות לעם, דרך שייכות לקהילה ולקבוצה אינטימית, ועד למיקוד בתהליכי פיתוח זהות עצמית של היחיד.

ברוח זו, בתוכנית עמיתית קהילה מתקיימת תערובת מיוחדת של לימוד טקסטואלי מעמיק עם שיח אישי, אקטואלי וחוויתי. "העיסוק המיוחד ב'פדגוגיה של זהות' מחייב אותך להתרחב לכלים שהזהות מחייבת אותם", אומר שי זרחי, שהם "כלים מגוונים, ולפעמים גם סותרים: קצת לדבר וקצת לשתוק, לנגן, לשיר, להתפלל, ללמוד, להיות לבד וביחד, בחברותא, ובמליאה... צריך להיות מרחב שאדם יכול לנוע בין הספירות האלה".

הבחירה בקבוצה כמרכיב בסיסי ומרכזי ללימוד נובעת מהנחה שעיסוק בזהות היהודית של היחיד נוגעת בשייכותו לקולקטיב בו הוא פועל וחי, ולכן תהליך הלימוד, העיצוב ובירור העמדות חייב להיות במסגרת המייצגת קולקטיב - בקבוצה. הדבר נכון שבעתיים כשתכני הלימוד עוסקים בקהילה ותפקיד המוביל בתוכה.

משימת תוכנית עמיתית קהילה, לשתף ולהיוועץ בדילמות העולות במהלך הנהגת הקהילה וללמוד ביחד תחומים המעשירים ומקדמים את העשייה, מתממשת ומועצמת דרך יצירת רשת קשרים בין חברי הקבוצה. היחסים הקרובים והאמון שנוצר בתוך הקבוצה מאפשרים לחבריה להביא סוגיות עומק של זהות שמעסיקות אותם, וכך מתפתחת רשת חברתית שיוצרת תחושות משמעותיות, שייכות ומחויבות. נדגיש שהאווירה האינטימית, האמון ויצירת מרחב בטוח לשיתוף מותנים בשמירה על פרטיות המשתתפים בקבוצה, כך שהדברים שהם בוחרים לשתף בהם נשמרים בתוך הקבוצה.

היבט נוסף של הבחירה בליווי דרך קבוצת עמיתים נוגע להנחיית הקבוצה. בתוכנית עמיתית קהילה מתרחשת למעשה הנחיית עמיתים, שהיא גם הנחיה משתתפת. הנחיה כזו דורשת הן שותפות והן הובלה של המנחה, כאשר באותה עת לעיתים משתתפים בקבוצה גם חברים-עמיתים של המנחה. כך שנדרשת סמכות הנחיה שתפקידה החזקה, ניהול ושיקוף, וכמובן - מיומנויות הנחיה. העמיתים שותפים להנחיה בחלקים רבים בתוכנית (תפילה, לימוד, דילמות), אך מתפקיד המנחה גם לסייע ל"מנחה התוכן" התורן בהכנת השיעור או החלק שלו במפגש.

התוכנית מאפשרת לעמיתים להשתתף בה לאורך שנים, ואינה מכוונת לשנת לימודים או לתקופה מוגדרת אחרת. דווקא משום כך, אחד ממרכיבי ההצלחה הוא רצף ההנחיה. הדס רון זריז מנחה את התוכנית מראשיתה, ובכך מחד שומרת על הרצף, מנהלת את הקשר והחיבור בין ותיקים וחדשים ומאפשרת לכל אחד ואחת להביא את עולמו וקהילתו מתוך תחושת אמון וביטחון, ומאידך מאפשרת השתנות והתפתחות. יש לציין שהדס בעצמה מובילה יהדות ישראלית בקהילתה (קהילת יפעת שברוח), כך שהיא מכירה לעומק את אתגרי ההובלה ויכולה הן להזדהות והן לשתף מניסיונה.

בנוסף להנחיה הקבועה משתתפים לאורך השנה גם מלמדים ומרצים אורחים, בהתאם לתחומי התוכן שבהם עוסקת הקבוצה, ולימוד עמיתים אותו מובילים העמיתים עצמם.

ב. הקבוצה כקהילה

קבוצה, לתפיסתנו, היא מרחב להתנסות בקשר ושיח משמעותיים המאפשרים פיתוח מיומנויות רגשיות וחברתיות. לכן בחרנו לקיים את הליווי למובילי הקהילות במתכונת קבוצתית, שכן מנהיג קהילתי צריך שתהיה לו יכולת דיבור אותנטית, מתוך הכרות וחיבור עמוק לעצמו, והקבוצה היא תיבת תהודה חשובה לפיתוח יכולת זו.

אך מעבר לזה, קבוצת עמיתית קהילה משמשת במובנים רבים בעצמה כקהילה ובכך מתאפשר תהליך מקביל לתהליך הובלת קהילה של עמיתה. בדומה לקהילה, זו קבוצת אנשים החולקת ערכים משותפים ומעצבת לפיהם מנהיג חיים. בקרבם נבנית תחושת שייכות ומשמעות באמצעות החזון, המשימה והתמיכה המשותפים. יש מקום בקבוצה להשתתפות בשמחות ובעצב של חברי הקבוצה, לתמיכה זה בזה במקרי אכזבה ותסכול, והיא מאפשרת הכלה של חבריה במה שהם בוחרים לשתף מחייהם. בנוסף למרכיבים הפורמליים יש בתוכנית גם מרכיבים בלתי פורמליים, המקנים בה רוח קהילתית, וביניהם ארוחה משותפת בכל יום מפגש ומרחבים לשיתוף אישי שאינם קשורים לתפקיד ההובלה הקהילתית.

במהלך התוכנית נוצרת שפה משותפת בקרב המשתתפים, שפה שנדרשת בתחומי היהדות, הרבנות, הקהילתיות והרבנויות התרבותית. בקהילות שמהן

המלצות קריאה ומראי מקום

פרק זה מתבסס על המאמרים הבאים, המומלצים למעוניינים בהרחבה:

- ◆ דני לסרי, **אקדמיה דיאלוגית: היבטים בתנועתה של חכמה יוצרת**, נ' אלוני (עורך), **דיאלוגים מעצימים בחינוך ההומניסטי**, תל אביב 2008, עמ' 385-381
- ◆ לייאור קולודני, **חיי קהילה: צמיחה של קהילתיות יהודית חדשה בישראל**, י' ורטה (עורך), מסכת חיים, טבעון 2010, עמ' 177-185
- ◆ מיכל רזניק שפירא והדס זריז רון, **"תוכן ותהליך" כדרך למידה של זהות אישית ויהודית**, י' ורטה (עורך), מסכת חיים, טבעון 2010, עמ' 69-53
- ◆ שרה שדמי וורטמן, **'לשם שינוי ביחד', בינוי קהילה – פיתוח הון חברתי כבסיס לקהילתיות מתחדשת**, שדמות.
- ◆ שרה שדמי וורטמן, **הקמת המדרשה 1987-1999: התהוותה של פדגוגיה של זהות**, י' ורטה (עורך), מסכת חיים, טבעון 2010 עמ' 34-7

מגיעים המשתתפים, שהן בעלות מאפיינים מכל המרחב שבין ציבור חילוני ועד תנועות ליברליות, השילוב בין קהילתיות והתחדשות יהודית הוא חדשני, ולכן יש צורך בשפה משותפת בתחומים אלה, שתחבר, תשייך ותקנה משמעות לחיים הקהילתיים הללו, ותיתן מקום וסמכות גם להובלה הפורמלית של הקהילה.

תהליך מקביל נוסף שמתקיים בין הקבוצה לקהילה הוא הובלה צוותית ועמיתות בהנהגה. הקבוצה מאפשרת למשתתפים להתאמן בעבודת צוות, בהתייעצות ובשיתוף, כפי שאנחנו מאמינים שראוי שיתקיים גם במסגרת ההובלה הקהילתית.

ולבסוף – תוכנית עמיתי קהילה יוצרת גם קהילה 'רב דורית' של עמיתים לאורך שנות קיומה.

לְעוץ מְצִיאוֹת - מבנה התוכנית

פעמים שהרעיון החדש מתכנס לתוך הכלים הישנים צד בצד עם הרעיון הישן;

פעמים שהוא דוחה החוצה את הרעיון הישן; ופעמים שהוא בורא לעצמו כלים חדשים. וכל מה שהאידיאה היא יותר גדולה וכבירה מבפנים, יותר ויותר היא זקוקה לביטוי שבכלים. (חיים נחמן ביאליק)

תוכנית עמיתי קהילה, שמיועדת למובילי קהילות שהוכשרו ופועלים כבר בקהילותיהם, הלכה והתעצבה במהלך שנות קיומה, מתוך השענות על "תבונת הקהילה" שנוצרה.

מטרות התוכנית הן:

- יצירת רשת עמיתים שיכולים ללמוד זה מזה, תומכים זה בזה ועוסקים בסוגיות של הובלת קהילה
 - חשיפה לחדשנות בשדה היהדות הישראלית הקהילתית
 - יצירת שותפויות ארוכות טווח בין העמיתים וקהילותיהם
- מבנה התוכנית תוכנן כדי להגשים מטרות אלה.

התוכנית כוללת שבעה עשר מפגשים דו-שבועיים לאורך שנת הלימודים האקדמית, כולל סיור לימודי אחד, והם נמשכים שלוש שעות בשעות הבוקר, במדרשה באורנים.

הקבוצה מונה עד עשרים מנהיגי קהילות. גודל הקבוצה נשמר כדי לאפשר עבודה קבוצתית קרובה ואישית. המשתתפים הם רבנים ורבנות ממגוון זרמים יהודיים: התנועה ליהדות מתקדמת, התנועה המסורתית, תמורה, הרבנות הישראלית. בין המשתתפים יש גם מובילי קהילה בלתי פורמליים. משתתפים גם

מובילי ארגונים קהילתיים – מנהלת קהילות ב'מרקם' ומובילי תוכנית 'כזה ראה וחדש' של התנועה הקיבוצית. המובילים מגיעים מקהילות קיבוציות ועירוניות, קהילה מסורתית שווינונית, קהילות צעירים בשכונת הדר בחיפה וקהילת יהודים-ערבים, קהילות צעירות וותיקות בגדלים שונים. המגוון כולל נשים וגברים, מנהיגים פורמליים ולא פורמליים, אורתודוקסים, רפורמים, קונסרבטיבים, חילונים וכל מה שביניהם.

מבנה מפגש

כל מפגש כולל:

'שחרית' בהובלת אחד/ת מחברי/ות הקבוצה 15 דקות
שיתוף בנעשה בקהילות 20 דקות
לימוד או דילמה (לסירוגין) 75 דקות
ארוחה משותפת
חברותא בעקבות הלימוד / הדילמה 60 דקות
אסיף לסגירת היום 10 דקות

א. שחרית

רְבִי נְחוּנְיָא בֶן הֶקְנָה הָיָה מְתַפְּלֵל בְּכִנְיֻסְתּוֹ לְבֵית הַמְדָּרֶשׁ וּבִיצִיאתוֹ תַּפְּלָה קֶצֶרָה. אָמְרוּ לוֹ: מַה מְקוֹם לְתַפְּלָה זוֹ?
אָמַר לָהֶם: בְּכִנְיֻסְתִּי אֲנִי מְתַפְּלֵל שֶׁלֹא תֵאָרַע תַּקְלָה עַל יָדִי, וּבִיצִיאתִי אֲנִי נוֹתֵן הוֹדָיָה עַל חֻלְקִי". (משנה ברכות, ד, ב)

הבוקר היהודי נפתח באופן מסורתי בתפילה. קיומה של תפילה, על נוסחיה השונים בקהילות ובעדות ישראל, יצר קהילת מתפללים גדולה החולקת אותן תקוות, בקשות ותודות באותו זמן, ואיפשר ליהודים לחוש קרובים ומאוחדים, גם אם התפללו במרחק רב זה מזה.

כרבי נחוניא בן הקנה, אנחנו חשים צורך להתפלל בכניסה לבית המדרש שלנו, שלא יארעו תקלות על ידינו, ולהודות על חלקנו. בין אלה לאלה אנו מביעים את תקוותנו ואיחולנו ללימוד פורה ולחברותא מצמיחת חיים.

ג. דילמה

דָּאָגָה בָּלָב אֵישׁ יִשְׁתַּחֲוֶה וְדָבָר טוֹב יִשְׁמַחָנָה. (משלי, יב, כה)

כל משתתף מציג בתורו דילמה עימה הוא מתמודד בקהילתו, ומבקש להעזר בחשיבה לגביה בחברי הקבוצה. הצגת הדילמה תכלול הכרות עם הקהילה של מציג/ת הדילמה והתייעצות עמיתים על-פי המודל של חלי ברק.¹

כמה מהדילמות שעלו בתוכנית יכולות להדגים את מגוון התחומים שעימם מתמודדים מובילי הקהילה: איך יוצרים מחויבות בקהל לא הלכתי, שחיקת המוביל, ערעור על הסמכות, שיתוף הציבור מול הובלה סמכותית, עבודת צוות, דוחקא דציבורא, סידור התפילה ונוכחות אלוהים בו, המתח בין מסורת וחידוש בעיצוב קבלות שבת וטקסים, שיתוף משפחות צעירות, משיכת קהל מגוון, פעילות מחוץ לקהילה מול פעילות קהילתית פנימית, העברת השרביט לדור מנהיגות חדש, תפקיד המנהיגות כמייצגת או כמעצבת, מיקוד הקהילה בקהילתיות או בתרבות יהודית, יצירת קהילתיות בקהילה אזורית. ראו דוגמאות מפורטות לדילמות בחלק השלישי.

ד. חברותא

ועוד צריכה לידתה של שיחה כהווייתה, שכל מי שנוטל בה חלק יכניס את עצמו בה. ופירושו של דבר: שהוא חייב להיות מוכן ומזומן בלבו תמיד לומר את שבלבו בעניין הנדון. ושוב משמעו של זה: שהוא מוסר כל פעם את תרומת רוחו ללא חיסור וללא שינוי. (מרטין בובר, שיחה כהווייתה)

בחלק זה של המפגש הקבוצה נחלקת לקבוצות חברותא מתחלפות בנות 2-4 משתתפים. בחברותא מתייחסים לשאלה 'איך זה אצלי בקהילה?' - איפה הסוגיה שלמדנו או הדילמה ששמענו מהדהדת אצלי, ובמה היא רלוונטית למרחב הפעילות שלי. פרק החברותא משמש הן לעיבוד הפרק הקודם לו והן ל"למידה משייכת", וההעמקה שמתחוללת במהלכו מצמיחה ומקדמת.

אנחנו פותחים כל מפגש ב'תפילת שחרית' אישית, קצרה ויצירתית, וכך יוצרים קרבת לב ורוח המגשרת על השוני בינינו. יש שנים שבהן יש מבנה קבוע לשחרית, כגון ברכות מתוך תפילת העמידה או 'ברכות השחר', בהתאמה לנושא השנתי שנלמד, ובשנים אחרות השחרית פתוחה לנטייה האישית של כל משתתף.

בכל מפגש מוביל את השחרית שלנו משתתף אחר, בנוסח ובדרך ההולמת את דרכו. השחרית היא אישית וייחודית, יכולה להיות ניגון, נשימות, שירה מודרנית או מטבעות לשון עתיקות הלקוחות מנוסח התפילות הקדומות. השחרית מנשימה אותנו ונוגעת בנפשותינו. ראו דוגמאות לשחריות בנספח.

ב. לימוד

אַרְבַּע מִדּוֹת בְּהוֹלְכֵי לְבַיִת הַמִּדְבָּר:

הוֹלֵךְ וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה - שֶׁכֶּר הֶלִיכָה בִּידּוֹ.

עוֹשֶׂה וְאֵינוֹ הוֹלֵךְ - שֶׁכֶּר מַעֲשֶׂה בִּידּוֹ.

הוֹלֵךְ וְעוֹשֶׂה - חֲסִיד ... (מסכת אבות, ה, יד)

פרק הלימוד במפגשים סובב סביב נושא שנתי ומונחה על-ידי המשתתפים, כאשר לעיתים גם מוזמנים מרצים אורחים.

בין הנושאים שבהם עסקה התוכנית: רבגוניות קהילתית ותרבותית יהודית, מרבגוניות לערבות, פלורליזם וסובלנות, מסורתיות בחברה הישראלית, תפילה, צדק חברתי בקהילה, תמיכה קהילתית וליווי רוחני, מעגלי החיים והשנה וטקסיהם, מנהיגות קהילתית יהודית, מסורת וחידוש.

מרצים אורחים מביאים תפיסות ומקורות רחבים הנוגעים להובלה ומנהיגות קהילתית, בהתאמה לנושא השנתי. בין המרצים שמשתתפים בתוכנית אפשר למצוא את ד"ר שרה שדמי וורטמן - מומחית לבינוי קהילה, יפה בניה על מסורתיות ורבגוניות קהילתית, הרב ד"ר אורי קרויזר - סדנת מבוא לפיוטים, ד"ר מוטי זעירא על חלוצים, ד"ר הלל בן ששון על ליברליות ופלורליזם, ועוד.

סיורים ומפגשים מגוונים חושפים בפני עמיתי התוכנית קהילות ואוכלוסיות ייחודיות, כמו קהילת יוצאי אתיופיה, קהילות של יהודים וערבים, קהילות צעירים וכדומה, בהתאמה לנושא השנתי.

1. חלי ברק, מודל להדרכה על תאורי מקרים במסגרת קבוצתית, מתוך האתר <https://www.helibarak.com>

פרק זה מאפשר מגע קרוב וחופשי בין חברי הקבוצה, הזדמנות להשמיע קול, לשמוע בהרחבה על הקהילות של המשתתפים ולשתף זה את זה באופן עמוק יותר. מתוך החברותא הלימוד מעמיק ומתבהרים דברים נוספים, ולעיתים מתוך הדיון על הדילמה שהוצגה, אף התחדדה בה הדילמה הבאה שתובא לקבוצה.

הרציונל למבנה התוכנית

מבנה התוכנית והמפגשים נובע ממטרות התוכנית ומהצורך של העמיתים, כפי שהתבררו במהלך שנות קיום התוכנית.

מאחר שהובלה קהילתית כוללת מימדים של רוח, יחסים והסדרים (ראו פרק ראשון), חלקי המפגש מתייחסים במקביל לכל אחד מהם ומנסים לתת להם ביטוי. הרוח מתבטאת בעיקר ב'שחרית' ובפרק הלימוד; ההסדרים מקבלים מקום בחלק הדילמה, כאשר עוסקים במקום המוביל/ת בקהילתו, על המרכיבים הפורמליים והבלתי פורמליים שבו; והיחסים באים לביטוי בהתנהלות הקבוצתית כולה.

במהלך השנים הסתבר שמובילי הקהילות זקוקים לליווי מתמשך לאורך רוב השנה, ולכן פרשנו את התוכנית על-פני שנת לימודים שלמה. כמו כן, כאשר ניסינו לוותר על חלק השיתוף מהנעשה בקהילות, זה חסר למשתתפים, ומאז מוקצה זמן קבוע לעדכון ולשיתוף במה שקורה באופן שוטף בקהילות בין מפגש למפגש. השיתוף יוצר קשר קרוב, מעורר הזדהות, מפיג את הבדידות שבהובלה ומאפשר גם להתגאות בהצלחות ובעשייה. העמקת ההכרות בין הקהילות ובין סגנונות ההובלה והעשייה יוצר רשת של קהילות, שיכולה לחולל שיתופי פעולה ולמידה הדדית.

הלימוד הבית-מדרשי הוא תשתית לכל עשייה בתחום היהדות הישראלית, לתפיסתנו. הוא מחולל חיבור למקורות ההשראה התרבותיים המשותפים שלנו, שיתוף ידע, קירבת לב בין הלומדים ויוצר חיבורים מפתיעים ועמוקים מתוך המקורות אל הסוגיות שמעסיקות אותם. מרכיב הלימוד בתוכנית נותן בסיס תיאורטי להובלה קהילתית, מעורר השראה, ממלא מצברים ומעשיר. בנוסף, לימוד ובית-מדרש הם מאבני היסוד של קהילה, וההתנסות בהם מקנה ידע

והכשרה בהנחיית בית מדרש למובילי הקהילה. פרקי הלימוד נוגעים במישרין בנושאים הקשורים לקהילתיות ולמנהיגות קהילה. בנוסף ללימוד על קהילה, קהילתיות ודגמי מנהיגות, ולהכרות עם ניסיונות חלוציים ליצירת קהילה ועם קהילות מזרח ומערב וחכמיהן, המשתתפים נחשפים למגוון קהילות – זרמים יהודיים שונים, יוצאי אתיופיה, ערבים.

מובילים רבים חשים בדידות וחסר במרחבי התייעצות סביב שאלות ודילמות שבהן הם נתקלים. לשם כך מוקדש חלק מרכזי במפגשים להתייעצות עמיתים, בה הם מציגים דילמה שמטרידה אותם וזוכים לסיעור מוחות משותף התומך בעשייתם.

בעוד שבפרק הלימוד הקבוצה ממוקדת בתוכן הנלמד, ובפרק הדילמה הקבוצה מגויסת למען הנועץ, בחלק החברותא שלאחריהם הופך כל נושא לימוד וכל דילמה לכלי לחקירה פנימית, אישית וקבוצתית, כאשר כל עמית בוחן את הנושא המדובר בקהילה שלו ובהובלה שלו.

לְבָרָא קוֹל - קולות המשתתפים

תֵּן לַמְּלִים לַעֲשׂוֹת בְּךָ

תֵּן לָהֶם הִיָּה חֶפְזִי

אַלֹ תִכְנָסְנָה בְּךָ תְּבִאָּה פְּנִיָּה

עוֹשֵׂי צוּרוֹת עַל צוּרוֹת

יְחוּלְלוּ בְּךָ אוֹתָהּ חַיָּה

(יונה וולך)

בשאלוני משוב התייחסו המשתתפים בעבר ובהווה להשפעת ההשתתפות בתוכנית על פעילותם כמובילי קהילה.

כולם ציינו שהתוכנית מסייעת להם מאד בהעשרה ובהשראה שהיא נותנת לעבודתם, במרחב להתייעצות בדילמות שהיא מספקת ובחשיפה לעשייה של אחרים. רוב המשיבים מוצאים שהתוכנית מסייעת להם בהתמודדות עם שחיקה ובדידות בתפקיד, ושהיא יוצרת רשת ושיתופי פעולה ביניהם.

במענה לשאלה "במה מסייעת השתתפותך בתוכנית לעשייה במסגרת תפקידך?" התקבלו התשובות הבאות:

• "התוכנית עזרה לי ברכישת מיומנויות בעיקר בנושא של הנחיית טקסים. כמו כן הבאת טקסטים לתפילת בוקר או לשיעור והיכולת לקבל פידבק מעמיתים, העשיר אותי... חייב מסע במרחבי ידע בעולמות מגוונים ואחר כך יצירת חוויה קבוצתית שמאפשרת לחוש מיד איך נוגעת באחרים, מה נכון מה לא נכון. זה חיזק, העשיר ונלקח להרבה הזדמנויות אחרות."

• "המפגשים נותנים לי העשרה והשראה - לעתים קרובות אני עושה שימוש בחומרים הנלמדים ביחד. כמו כן, השיתוף בדילמות, מאפשרות התבוננות ולמידה על העשייה של האחרים ושלי, ומתוך כך לומדת כל הזמן. במהלך השנים, קיבלתי חומרים ורעיונות למפגשי ראש חודש, לקבלות שבת, ולטקסי חיים, כמו גם העמקת ההבנה על התהליכים הקהילתיים."

• "הבדידות בתפקיד רבה. יש עליות וגם הרבה מורדות במצב הרוח ובמוטיבציה. כשאני באה ל'תחנת הכוח' של המפגשים, אני נטענת מחדש ומתעודדת, מקבלת רעיונות ומנסה ליישםם."

• "דוגמא נוספת היא יצירת רשת ושיתופי פעולה. בשנתיים האחרונות יצרתי קשר עם מובילת קהילה אחרת, תיאמנו ביקור, קבלת שבת משותפת לשתי הקהילות וטיול משותף. אני בטוחה שהחוויה הזו חשובה לכל חברי הקהילה."

• "לשמוע על קהילות אחרות ולבדוק את עצמנו לאור זאת."

• "מרחב להתייעצות בדילמות הוא מרחב טוב להתייעץ ולהיעזר, השותפים יודעים לחדד את הדילמות ולדייקן, דבר שיכול לעזור לבעל/ת הדילמה, במיוחד כשהתגובות מחדדות יותר, ופחות מנסות לתת פתרונות."

• "ההרגשה שיש מקום תומך ואוהב לשתף, מקום בטוח שאפשר להביא גם דילמות מורכבות, לימוד משותף והרגשה שיש קולגות."

לגבי הבחירה בליווי במסגרת קבוצתית, אמרו המשתתפים:

• "אני אוהבת את העובדה שזה קורה בקבוצה כי זה מאפשר למגוון להיות נוכח. עוזר לראות שאנחנו לא לבד."

• "מגוון, מעשיר, מחייב פתיחות סבלנות וסובלנות, יש תמיכה ומקום שמרגיש שמותר ללמוד, להצליח וגם להיכשל כדי לקום מהכישלון... מחייב הנחייה קשובה, חכמה, מחדשת, מעצימה את כל המשתתפים."

• "אווירה קבוצתית תומכת ומעשירה. לא רואה חסרונות בעבודה בקבוצה. אני תמיד יודעת שיכולה גם לפנות ולהיעזר באופן אישי - וכך עושה."

• "אין תחליף לעבודה קבוצתית ללמידה, התייעצות וקבלת השראה לפעולה. לשיח בקבוצה היתה השפעה רבה על עבודתי הקהילתית."

• "כאשר הקבוצה נעימה ותומכת (וכך זה מרגיש מאז שהתחלתי), זה כוח עצום. יש פוטנציאל להיות קבוצה תחרותית, אך לשמחתי זה לא המקרה בכלל. המגוון האנושי וההשתתפות מזרמים שונים מוסיפה הרבה מאוד."

לפניכם כמה סיפורי מקרה על התמודדות מוביל הקהילה בקהילתו כפי שנכתבו בגוף ראשון. חלקן הובאו כדילמות למפגש עמיתי קהילה על-ידי משתתפים מקהילות שונות. אפשר להתרשם הן ממגוון הקהילות והן מסוגי ההתמודדויות. החל מהתמודדות אישית לגבי מקום המוביל בקהילה, דרך שיקולים חברתיים בהובלה ועד שאלה ערכיות על התנהלות התפילות. כמו כן אפשר ללמוד מהסיפורים על תפקידה של הקבוצה ודרך ההיוועצות.

סיפורי מקרה

א. מנהיגות – בין האישי לקהילתי

רקע על הקהילה: הקהילה שלי היא קהילה קיבוצית. בתקופה האחרונה נמצא הקיבוץ בתקופת מעבר באורחות חייו, מקיבוץ שיתופי לקיבוץ מתחדש. זו תקופה לא פשוטה ואני מצאתי שעלי למצוא את הדרך ללוות את התהליך האירגוני, הכלכלי והחברתי במובן הרוחני. זה מאד לא פשוט, ובתחושה שלי חלה נסיגה אצל חלק גדול מחברי הקהילה במוכנות לפנות מקום לעניינים שברוח. צריך לדעת שעד לשינוי היתה הקהילתיות שלנו די מהודקת, והתבטאה במוסדות מתפקדים ובחיי חברה שמבוססים על סוג של "יחדיו-ness". מעת השינוי הפכה התרבות למקרטעת. מנסים לקיים חגים במובן המסורתי הקיבוצי אבל זה יותר הפקתי ופחות עמוק, ולא יוצר תחושת חוויה כפי שהיה בעבר.

השאלה המלווה אותי היא התפקיד שלי בהווייה הקיבוצית החדשה.

רקע אישי: בן וחבר קיבוץ. עסקתי שנים ארוכות בחינוך ובהוראה. הייתי מזכיר קיבוץ, ופעיל חברתי. למדתי מחשבת ישראל, ולמדתי במדרשה באורנים בסדנת תרבות ובבית המדרש של יריב. בשלב מסוים יצאתי מהקיבוץ לעבודת חוץ: בהנחה במדרשה באגפים השונים, והייתי בין מייסדי קהילת "ניגון הלב". ההווה הזאת מבחינתי הייתה מסע לגיבוש הזהות היהודית שלי. בד בבד עם המסע הזה חלה התרחקות והתנתקות מההווה הקיבוצית ומכל פעילות חברתית ותרבותית.

לאחר כעשר שנים של ריחוק, וכנגד זה התמלאות בתרבות יהודית במדרשה ובקהילת "ניגון הלב", חשתי בשל לחזור הביתה בלב חדש ועם רצון להביא

לקהילה שלי את ההתחדשות היהודית שבה מצאתי את עולמי. רציתי לפגוש את חברי הקיבוץ שלי עם התכנים החדשים ובעזרת מיומנויות ההנחה שרכשתי. התחזק בי הרצון לתרום לחברה שאני חי בה, להביא משהו חדש, דיאלוג אחר, תכנים של יהדות, התחדשות שתהיה מבוססת על ישן וחדש ועל מקורות ההשראה היהודיים.

קיבלתי את ברכת הדרך ממזכירות הקבוץ וייסדתי קהילה לומדת. פגשתי מצד אחד את הקושי של חברה חילונית לקבל שפה שנחשדת כדתית, שמילים כמו קדושה, תפילה, אלוהים, מזמינות יחס ציני הרסני; ומצד שני נוצר ביקוש רב למפגשים שהנחיתי, והתגלה צימאון עז לשפה ולמקורות ולחיבור הבינאישי בתוך הקבוצה. השנה הראשונה הייתה מוצלחת ובעקבותיה המשכתי בהנחה במשך כעשר שנים.

עם המאגרים האלה, עם תחושת המלאות, עם ההרגשה של חזרה הביתה, ועם אגו מנופח הלכתי לשלב הבא - יצירת מסגרת של קבלות שבת. הוקם צוות שהכין יחד איתי את "סידור התפילה" וסייע בלוגיסטיקה, בשירה, ובפרשות השבוע. קבלות השבת התקיימו יותר מעשר שנים, ולאחר שפרשתי מההובלה הן ממשיכות, אמנם באופן קצת שונה מהדרך שלי, אבל אני מלווה אותן כאיש צוות.

לאורך הדרך השתמשתי בכוונה במילים רליגיוזיות, וגיליתי שהאנשים נאחזו בהן כאילו הייתה בהם מוכנות עתיקת יומין לתקשר עם השפה הזאת. קבענו מהו ה"מאסט" הנדרש כדי לשמור על טקס קבוע (הדלקת נרות, לכה דודי, פינוי מקום לכניסת השבת בשתיקה, לשיר לא כמו שירה בציבור, אלא שירה שיש בה ריתמוס של תפילה וכוונה, לימוד ניגונים חדשים, וכו'), ובמקביל חיברנו את הטקס לאירועים שהתרחשו בקבוץ ובמדינה (למשל להזכיר נפטרים, מסיימי י"ב, מתגיסים לצבא או משתחררים מהצבא, אירועים מהשבוע החולף כגון מסיבת הסילבסטר).

בנוסף לקבוצה הלומדת ולקבלות השבת הנחיתי כשנתיים קבוצת "חברותא" שכללה בעלי תפקידים (המזכיר, מנהל המפעל, האחות, רכזת החינוך ועוד). הקבוצה נפגשה בקביעות והתקיימו בה שיחות ולימוד מקורות, ביחד עם חיבור לבעיות מחיי הקיבוץ שנובעות מהתפקיד שהם ממלאים. זו היתה חוויה מעצבת (כמעט טיפולית). בנוסף נהגתי להפגש עם צוותי החגים לפני כל חג וביחד למדנו על הערכים שבבסיס החג לקראת העיצוב של החג בקהילה. היו אלי גם פניות של משפחות לעזרה בעיצוב טקס בר/בת מצווה בנוסח שקרוב אליהן ובכתיבת הדרשה.

ב. קהילתיות - בין יחידים לקהילה

תיאור הקהילה: הקהילה שייכת לתנועה הרפורמית וקיימת כ-15 שנה. חברים בה 50 מתושבי העיר ואחדים מיושבי הסביבה. בקהילה מספר משפחות עם ילדים, אך מרבית חברי הקהילה מבוגרים, עולים צעירים וותיקים דוברי שפות שונות. שפת התפילה עברית, אך את פרשות "שמע" מפזרים על פני שלוש שפות, והדרשה מתורגמת. קהילה מגובשת וחיובית מאוד שיצרה מסורות של אהבה, פירגון, תמיכה הדדית והכלה. במרכז הקהילה קבוצת מתנדבים ופעילים, מנכ"ל, צמד חזנים ורב אהוב ומוערך. האתגר העיקרי של הקהילה הוא "התכווצות המעגל" (תרתי משמע, כי מתפללים במעגל!). אנשים מזדקנים או עוזבים את העיר, עולים חדשים לא מגיעים והמצטרפים בני הארץ פחות מחוייבים לתפילות ולאיורעים בקהילה.

במידה רבה אני החבר הוותיק והיציב ביותר בקהילה. אני מעצב את התפילה והטקסים וגם מניס כסף. העובדה שיש מנכ"ל וגזברית מאפשר לי להפנות את מירב תשומת הלב לטקסים, ללימוד, ולקשר אישי עם החברים. מעבר לפעילות ולטקסים השוטפים עיקר הדאגה שלי הוא לקשר של החברים לקהילה, אל"י אישית וזה לזה.

הדילמה: האם וכמה לאפשר "תפקידים" לחברים במהלך התפילה? מי שמקבל "תפקידים" בטקס, כמו לקרוא או לשיר, נהנה יותר ומתחבר, אך לא תמיד המעגל נהנה ושמו מהתפקידים הללו, ונגרם "דוחקא דציבורא". יש אנשים שבאים בשביל התפילה האישית ופחות בשביל הקבוצה והחברה, והם "הנפגעים" מפיזור התפילה על אנשים במעגל. בנוסף, אנשים שבאים בפעם הראשונה לבית הכנסת לא תמיד מתחברים לפן החברתי ומרגישים, בגלל האינטימיות והקירבה בקהילה, שהם מחוץ למעגל, כי הם לא מכירים ולא מבינים. בעיה נוספת היא "שהסולנים" לוקחים במה מהחזנים. הדילמה חריפה במיוחד ביחס לאנשים ש"מנצלים" את הבמה ולוקחים את ההזדמנות צעד אחד נוסף, מתוך הצורך שלהם "להופיע" ולהתבטא - למשל לחלק מתנות לחברי הקהילה בימי הולדתם, או לשיר שירים שאינם חלק מהתפילה.

השיתוף במפגש של עמיתי קהילה:

על פי הנוהג בהצגת דילמות, הפנו אלי המשתתפים שאלות. השאלות המהותיות היו: למה אני מרגיש מחויב כרב, ל"מעגל" או ל"תפילה"? מה השליחות שלי כרב? מה משמעות התפילה בעיני? האם הקהילה היא אמצעי או מטרה?

קבלות השבת הביאו התעלות לחלק מהציבור. אלה מילים שאני שומע כל פעם, הן יצרו תחושה של משהו נכון, ומיקמו אותי במקום מאד מסוים. ואני לאורך תקופה ארוכה חשתי מחוייבות ומעין שליח ציבור הנאמן לשליחותו. בקבלות השבת היום אין את אותה התרוממות רוח שהייתה, אבל בכל זאת הן מתקיימות ויש אפילו השתתפות לא מעטה של משפחות עם ילדים.

הדילמה: מצד אחד אני מרגיש שתרמתי משהו אמיתי לתרבות היהודית-ישראלית-קהילתית בקיבוץ, ומצד שני קיים ואקום תרבותי ואני לא מוצא את עצמי בתוכו. אני מחפש בתוכי את הדרך שבה יתקיים שיח מותאם למציאות החדשה, שאצליח לגעת בהתרחשות הקהילתית אבל בשפה שתגביר אותה קצת.

האם להעמיק את מעורבותי בקהילה בתחום התרבותי מבלי להיות פעיל ומחובר להוויה התרבותית? איך לבנות את מקומי בצד מי שהחליף אותי בקבלות השבת, מבלי להיות מזוהה עם תפיסתו, המנוגדת לזו שלי? האם לחזור לעמדה הקודמת של עיסוק בחיי הקהילה בפאתוס שכבר התרחקנו ממנו? ואולי הכוח שלי בקהילה יבוא דווקא מסטטוס מרוחק ולא ממעורבות ביום-יום הקיבוצי?

יותר מכל אני רוצה להרגיש קירבה לאנשים, ולקרב אותם אלי. שיהיה משהו משותף עם הקהילה אבל בקצב הנכון, ולא על-ידי מחוייבות טוטלית.

השיתוף במפגש של עמיתי קהילה:

הצגתי את הדילמה והתקיים דיון שהיה מעניין מאד, שעשה לי טוב, וגם טילטל אותי. הרגשתי שהדילמה מביאה שיח שמשותף לרובנו שפועלים בקהילה. למשל השאלה מה אמורה לעשות קבלת השבת בקהילה, האם היא צריכה לשקף את הקיום הקיבוצי או לרומם אותו בתוך השבת. קיבלתי חיזוק למרחק שלקחתי כדי להקים את קבלת השבת, אבל לשמור על איזון - גם קרוב וגם רחוק, גם מבחוח וגם מבפנים.

השיח בקבוצת העמיתים שיקף לי את הניגודיות שקיימת בתוכי: רכות מול נוקשות, תחושת אחריות ציבורית מול בדידות, לקחת תפקיד או לקבל אותו, להגיד אמירות ברורות או להסתיר אותן, להביא את מה שצברתי כל השנים שיהווה בשבילי מקור סמכות או להשאר בצד, להכיר ביכולת שלי לחבר בין האנשים שגם הם חשים ריחוק על אף הריחוק הנוכחי, לחזור ולקחת תפקיד שהוא לא ממש פונקציונלי בזמן שהוא מאד אינסטרומנטלי, לבנות צוות ולהזמין שותף/ה שיאפשר לי לעשות אבל גם להתבונן מהצד ולהתלבט ביחד. להרגיש את מה שעולה מהשיר של עמיתי: "מצווה בה שמים התחילו שוב השניים צריכים לגמור".

נשאלו גם שאלות בקשר לקהילה: איפה הדילמה הזאת פוגשת את חברי הקהילה? האם הועד מודע ומעורב? מה עמדת החזנים?

התפזרנו לשיחה בקבוצות, בהן סיפרו המשתתפים היכן וכיצד פוגשת הדילמה הזאת אותם. בקבוצה שלי התרגשתי מאוד כשאנשים הביאו דילמות אישיות מאוד ו"גורליות" מאוד שעלו מהפרזנטציה שלי, בהקשר להתמודדות שלהם עם חברים וחברות שמאתגרים בצורה דרמטית את הקהילות שלהם, והיכולת להפוך את האתגרים האלה להזדמנות של צמיחה קהילתית וצמיחה אישית שלנו כמובילים ומנהיגים.

לפעמים אנחנו צריכים "אישור" שמעשינו ראויים, מחוברים למציאות ולבני אדם אמיתיים. הצגת הדילמה באה מצורך לקבל תמיכה וחזקת לגיטימציה האינטואיטיבית שלי לעודד את הפרטים בקהילה לתפוס מקום ותפקיד, גם אם זה על חשבון הפרוטוקול הליתורגי, וגם אם זה יוצר שאלות על שוויון בין החברים. את התמיכה הזאת קיבלתי ויצאתי מחזקת ומועצת כמנהיג קהילה וכרב. מצד שני, לא ממש קיבלתי רעיונות חדשים והצעות נוספות למה אני יכול לעשות יותר, ולא נוספו כלים חדשים לארגז הכלים שלי. עלי להמשיך לחפש ולהמציא ולדייק את הכלים הקהילתיים שלי בעבודה כדי לחזק ולהצמיח את המעגל החשוב לי כל כך בקהילה.

ג. קהילה – בין הלכה להכלה

רקע על הקהילה: הקהילה היא קהילה עצמאית, אינה משתייכת לשום זרם מהזרמים היהודיים, מגוונת ומכילה ריבוי. היא מהווה מודל ל"רצף הספרדי" – כל אחד ואחת מהחברים והחברות נמצאים לאורך רצף רחב של אמונה, שמירת מצוות ויחס למסורת, כפי שהתקיים בקהילות יהודי ארצות האסלם ובהווה של יהודים מזרחיים בישראל. הקהילה מוגדרת ספרדית ושוויונית, וככזו היא ייחודית בנוף הישראלי, אך כבר היוותה השראה להקמת מניינים ברוח דומה ברחבי העולם.

הקהילה הוקמה לפני כ-20 שנה, כשרעיון השוויוניות לנשים בקהילות שאינן משתייכות לזרמים הליברליים היה עדיין בחיתוליו, וכאשר הצירוף שוויוני-ספרדי נתפש כאוקסימורון.

הקהילה מונה כ-80 חברים, מכל קצוות העיר. אנחנו נפגשים בעיקר בבתים, ומחפשים מקום של קבע לקהילה. כל פעילויותינו פתוחות לקהל הרחב.

המקום שלי בקהילה: אני חברה בקהילה מראשיתה. המפגש איתה היה הגשמת חלום – שוויוני וספרדי. מודל ההובלה של הקהילה הוא שיתופי, ואין לנו רב או רבה. לקהילה ועד המורכב מארבע נשים ושני גברים. אני משמשת כיו"ר העמותה, ומובילת הקהילה מזה כעשר שנים, בשותפות מלאה עם ועד הקהילה.

דילמה קהילתית: הקהילה מוגדרת כשוויונית ספרדית, אבל ללא אידאולוגיה הלכתית של שינוי. השוויוניות המגדרית היא מלאה בהובלה ובשיתוף. מתחילה באופן טבעי וללא החלטה פורמלית, הצלחנו להחזיק כפילות – נאמנות למסורת עם מתינות ברוח המסורת הספרדית-מזרחית שממנה באנו. היכולת הזאת ממשיכה לאפשר לנו לנוע בנוחות ובגמישות בין שמירה על מסורת, כבוד להלכה, לחכמים, לנצחיות התורה, למסורת אבות – לבין היענות לאתגרי הזמן והחיים, האדם והקהילה, מתוך חברות, שותפות ודאגה הדדית לצרכים הרוחניים של מי שנמצאים בקהלנו. יש מנעד רחב של שמירה הלכתית בקרב החברים – אין סף ואין גדר מי בפנים ומי בחוץ. ועדיין יש קוד התנהגות ברור במרחב הקהילתי והוא הלכתי-מסורתי. קיימת מין אינטואיציה יהודית-מסורתית מה עושים ומה לא עושים בתפילת שבת, לדוגמה. אפשר לומר שאנחנו מתנהלים לצד ההלכה, במקביל אליה, יוצרים מעין מנהג.

לקראת ראש השנה האחרון פנתה אליי אישה שהציגה עצמה דתייה ספרדית הנשואה לאשכנזי, המחפשת מקום שוויוני-ספרדי לימים נוראים. בן זוגה ניאות לבקשתה, אלא שהוא מקפיד מאוד בהלכה, ולכן הוא מבקש לברר על התפילה – כיצד היא מתנהלת, והאם יתאים לו להתפלל אצלנו.

בשיחתי איתו סיפרתי כיצד מתנהל המניין, וכי כבר למעלה משבע שנים יש לנו תוקעת בשופר. על-כך ענה שהוא יכול להתפשר על כל שיתוף של נשים בכל היבט של התפילה, אלא שיש מניעה הלכתית מבחינתו שאישה תתקע בשופר, כי מכיוון שהיא אינה מחויבת במצוות השופר, היא גם אינה יכולה להוציא ידי חובת החייבים. ועל כן, הוא חייב לשמוע גבר תוקע בשופר כדי לצאת ידי חובה. הוא ביקש לאתגר אותנו: כיוון שערך ההכלה והריבוי הוא עיקר חשוב בקהילה, ולכן לא מדירים נשים, ובעצם לא מדירים אף יהודי מקהילתנו, האם נוכל לחרוג הפעם ממנהגנו ובבקש מגבר לתקוע בשופר, כדי שהוא יוכל לצאת ידי חובת שמיעת שופר?

הוא העלה דילמה אמיתית שאנחנו מתלבטים בה: מהם גבולות ההכלה שלנו? אם חבר קהילה ירצה לחנוג אירוע חיים בקהילה, כגון בר/בת מצווה, אבל ההורים

או הסבים שמחזיקים בקו שמרני יותר יבקשו מחיצה, או שליח ציבור ולא שליחת ציבור - האם נסכים? הדילמה חצתה את הקהילה ונוצרה התנגשות ערכים:

◆ אם נשמור על עקרון השוויוניות - נדיר חלקים ממשפחתו של חבר הקהילה והוא יישאר חצוי - לקיים את הבת מצווה בקרב קהילתו ללא בני משפחתו, או לחגוג במקום אחר ללא הקהילה?

◆ אם נשמור על ערך המשפחה האם ייפגעו חברי קהילה ששוויוניות היא ערך מרכזי עבורם?

◆ מה עם התוקעת בשופר? האם אחרי כל כך הרבה שנים שהיא תוקעת נאמר לה שהיא אינה יכולה לתקוע השנה משום שהיא אישה?

◆ האם נעמיד את ערך השוויוניות מעל ערך המשפחה, שאף היא עיקר חשוב בקהילה?

◆ דילמה נוספת שעלתה הייתה שהמבקש אינו חלק קבוע מהקהילה, אלא אורח מזדמן, ואם כך, איזו מחויבות יש לנו כלפיו? לגבי דילמה זו הייתה כמעט תמימות דעים, שהשיקולים כלפי חברי קהילה קבועים שונים מאורחים מזדמנים. וכאן התשובה ברורה - לא נשנה ממנהגנו.

יחד עם זאת, לא עשינו לעצמנו חיים קלים. דילמה זו מדגימה בעצם את המורכבות של הדרך שבחרנו - לא לנהוג על פי קו אידאולוגי חותך, אלא להתנהל בתוך מסכת של ערכים לא מוחלטים, על התשתית ההלכתית. פעם יגבר ערך המשפחה ופעם ערך השוויוניות ופעם אחרת ערך אחר. לאור כל זה, הפתרון שהבאנו בפני המבקש היה שלא נוותר על מנהגנו ואישה תתקע בשופר, אבל בהחלט אנו רואים בו חלק מהקהל שבחר להתפלל איתנו, ועל כן, בסוף התפילה יתקע עבורו גבר כדי להוציאו ידי חובה.

שיתוף עמיתי קהילה

שיתוף עמיתים בדילמות ואתגרים מסייע בתמיכה, בשיקוף המאפשר פיתוח מבט חדש על העבודה שלי ועל התהליכים שעוברים על הקהילה, ובחיזוק תחושת השייכות למשהו גדול יותר.

בקבוצה הקטנה הנפגשת לאורך זמן שוררים אמון, ידידות ושותפות המאפשרים סיעור מוחות פתוח על דילמות משותפות. השיקוף מקהילות אחרות ומעמיתים בתכנית מסייע לי גם ברפלקציה האישית, וגם משקפים לי תהליכים שעוברים על הקהילה שלי. בעזרת עמיתי קהילה הצלחתי למקד את השאלה החשובה בעיניי - איך מפתחים תשתית מחברת שעליה עומדת הרבגוניות.

החשיפה לעשייה של אחרים עזרה לי למקם את הקהילה שלי במרחב של ההתחדשות היהודית ואת הייחודיות שלה, וסייעה לי למקד את המשימה שלה במרחב. התחושה שאני לא לבד, וההבנה שהדילמות דומות ברוב הקהילות פוגגו קצת את הקושי מול אתגרים שקשה יותר לפצחם, ויצרו מרחב לחשיבה על דרכים חדשות.

ללוש חֶפֶץ – ימי קורונה

תְּהוֹם אֶל תְּהוֹם קוֹרָא לְקוֹל צְנוּרִיךָ כָּל מְשַׁבְּרִיךָ וְגִלְיָךְ עָלֵי עֶבְרִי
(תהילים מב, ח)

בתכנון שנת המפגשים תש"ף של עמיתי קהילה חשנו שאנחנו מצרפים את כל הידע והתובנות מהשנים הקודמות לתוכנית מותאמת במיוחד. לא שיערנו שנידרש בעיצומה של השנה למתוח את יכולותינו, להגמיש את שרירינו ו"ללוש חושך" בימי הריחוק בתקופת הקורונה. לשנו מחדש את בצק התוכנית, והנחנו לו לתפוח... נדמה לנו שבסופו של דבר התגלו כמה קרני אור בתוך החושך שנילוש.

כבר בתחילת תקופת הריחוק החברתי שנדרש מכולנו, מובילים מהקהילות החלו להגיב במהירות לצורך הקהילתי וייצרו פעילויות וירטואליות של לימוד, קבלות שבת, סיוע רוחני וחומרי וקשר אישי עם חברי הקהילה. כדי לסייע להם בהיבט הטכנולוגי, קיימנו מייד השתלמות לשימוש בתוכנת ZOOM בשיתוף מט"ח, השתלמות שענתה על צורך גדול להתיידד עם כלי התקשורת המרכזי של המנהיגות עם הקהילות.

כשהגיע מועד מפגש עמיתי קהילה, עלתה השאלה האם נמשיך להפגש. משיחות בין חברי הקבוצה עלה צורך עצום להפגש מרחוק, וכך עשינו. במפגש הראשון דרך הזום הרגשנו שיש כאן לכולנו אפיק לשיתוף בתחושות הלחץ, בשאלות ובקשיים. כפי שרוב הפעילויות בקהילות עברו לתדירות שבועית - כגון קבלות שבת חודשיות שהפכו לקבלת שבת שבועית, ונוספו עוד שלל פעילויות להחזקת הקהילה, כך, בתהליך מקביל, היה אך טבעי שהמסגרת הדו-שבועית של עמיתי קהילה תהפוך למפגש שבועי, כדי לתת מענה לדחיפות הצורך של המובילים בשיתוף והתייעצות לגבי הבעיות הבערות שצצות.

היות שהקבוצה כבר רכשה לה שפה משתפת, הכרות ואמון, היא הפכה להיות קבוצת תמיכה כמעט בלעדית למנהיגות בזמן המשבר. יש לציין שבמהלך התקופה קמה עוד קבוצת תמיכה לרבנים ורבות מכל הזרמים שקיבלה השראה לפעולתה מעמיתי קהילה.

כדי לאפשר השתתפות מירבית ולהתאים את הצרכים למדיום הוירטואלי קיצרנו

את המפגשים לשעה וחצי בכל שבוע. מכיוון שהצורך המרכזי של העמיתים היה בשיתוף והיוועצות על סוגיות קהילתיות ומנהיגותיות במצב לא מוכר, ויתרנו על פרק הלימוד, בידיעה שאפשר להנות מהשפע שהוצע בתחום זה ברשת, והתמקדנו בשיתוף אישי ובדילמות.

גם כיום, עם היציאה ההדרגתית מההגבלות (מאי 2020), כשמסתמנת חזרה מסוימת לשגרה, הותרנו את המפגשים השבועיים, כדי להתמודד עם שאלות מורכבות שנובעות מהמצב. עם זאת, מאחר שהדחיפות פחתה, חזרנו לסירוגיות של מפגשים לימודיים עם אנשי השראה אחת לשבועיים, והמשך שיתוף והתייעצות אחת לשבועיים. את הלימוד הקדשנו לנושאים רלוונטיים, כמו מנהיגות רוחנית קהילתית בזמן משבר, וסדנת כתיבה לעיבוד החוויה שעברנו.

עדיין מוקדם לסכם, אך נדמה לנו שהתוכנית הצליחה להתגמש בשעת המשבר ולהתאים את עצמה לתנאים החדשים, וגם לתת מענה חשוב ביותר לצורכי מובילי הקהילות, בעת ההתמודדות המאתגרת.

לְרֹאוֹת בְּעֵין – מִבֵּט קְדִימָה

בְּלֹאט חֶרֶשׁ חֶרֶשׁ

אֵט אֵט טוֹפּוֹת

עֲתִידוֹת עֲתִידוֹת לְקִרְאָתָנוּ

(מֵאִיר אֲרִיאֵל)

לאחר שנת פעילות נוספת של עמיתי קהילה, ובסופו של קובץ זה, אנחנו מבקשות לחזור אל העין – אל המעיין הנובע ומצמיח את התוכנית, ולהביט קדימה, אל העתיד הנראה לעין.

שנה זו היתה, כאמור, שנה יוצאת דופן, שמזמינה אותנו לחשוב על שאלות חדשות בהובלת קהילה ועל פיתוח מענים מתאימים.

רוב העמיתים בתוכנית עד כה הם מובילים בקהילות שמצויות במנעד בין הציבור המכונה חילוני לציבור שמשתייך לתנועות הליברליות. תקופת המגבלות בשל הקורונה הציפה גם בקרב רבני קהילות דתיות-אורתודוקסיות שאלות חדשות על הובלה וקהילתיות, מעבר לשאלות הלכתיות. אתגרים אלה, והצורך במרחב להתלבטויות ולתמיכה, פותחים פתח לחשיבה משותפת ולשיתוף פעולה בדגם תוכנית עמיתי קהילה, ובכך הן להעשיר את התוכנית והן לספק את התמיכה שלה כמהים גם רבנים מקהילות נוספות.

בעוד שחלק מעמיתי הקהילה בתוכנית מצרים על קוצר הזמן שאינו מאפשר להעמיק יותר בלימוד שיטתי ובסוגיות קהילתיות, עולה גם רצון וצורך בהכשרה לשימוש בכלים נוספים לטובת הקהילה, כגון סדנת ניגונים וליווי רוחני, וזהו כיוון התפתחות חשוב.

מהקבוצה עלה גם רצון לגוון את בעלי התפקידים בתוכנית, כך שיכללו יותר מנהלי קהילות ופעילים מרכזיים, כדי לאפשר שיתוף בדילמות של בעלי עניין משותף. אפשרות זו מעלה את השאלה על יתרונות וחסרונות של גיוון בקבוצה, וכדאי לשקול פתיחת תוכניות ייחודיות לפי התפקיד הקהילתי. כמו כן יש צורך ביצירת

מאגר משאבים טקסטואליים, ליטורגים, טקסיים ורעיוניים, לשימוש העמיתים.

כיווני התפתחות נוספים הם הרחבת הטווח הגיאוגרפי של התוכנית ופתיחת קבוצות נוספות ברחבי הארץ, שייתנו מענה מקומי למובילי קהילות, ואף יותאמו למאפיינים נוספים.

"אם מלכדים בני-אדם את חייהם, אם רוצים הם לחיות בצוותא, ואם דבר זה אינו נשאר בחינת החלטה בלבד, אם איננו אך משהו שיצא מאת הרוח ונשאר ברוח, אלא אם הדבר הזה נופל באמת לתוך קרקע החיים, הרי אז מתהווה חברותא בין בני-האדם, חברותא כגורל וכיעוד". (מרטין בובר)

כך אנחנו מקווות ומייחלות – שתתהווה החברותא – בקהילות וב'עמיתי קהילה' – בתוך קרקע החיים, כגורל וכיעוד. לעוץ מציאות.

שחריות

א. כניסה - מפגש ראשון | הדס רון זריז

ניגון פתיחה
התכוונות

לעולם יכנס אדם
לבית הכנסת -
שיעור שני פתחים
ואחר כך
יתפלל.

(בבלי ברכות ח ע"א)

הכניסה אל התפילה

אינה מתרחשת ברגע אחד.
היא מצריכה אותנו לבוא אל תוכה
מן החוץ אל הפנים, לפני ולפנים.
הביאה אל הקודש היא כעין התכנסות,
שלב אחר שלב
כניסה אחר כניסה.
לכן בנו חז"ל את הסידור
כבנוי נדבר על נדבר.
יש שלבים ראשוניים בתפילה
המביאים אותי פנימה
מכינים מזמנים
ויש בה רגעי שיא של מפגש
שמתרחש רק כאשר אני בפנים,
שקוע, עמוק.

(הרב דוב זינגר)

שלבי הכניסה שלנו אל "הבוקר הזה"

מוֹדָה / מוֹדָה / אֲנִי לִפְנֵיךְ מִלֵּךְ חִי וְקַיָּים,
שֶׁהַחַזְרָת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחִמְלָה, רַבָּה אֲמוּנָתְךָ:
אֱלֹהֵי. נִשְׁמָה שְׁנֵתָת בִּי טְהוּרָה.
אֵתָה בְּרָאָתָה. אֵתָה יִצְרָתָה.
אֵתָה נִפְחָתָה בִּי. וְאֵתָה מְשֻׁמָּה בְּקִרְבִּי.
וְאֵתָה עֲתִיד לְטֹלָה מִמֶּנִּי
וְלִהְיוֹתָ בִּי לְעֵתִיד לְבֹא.
כָּל זְמַן שֶׁהִנֵּשְׁמָה בְּקִרְבִּי מוֹדָה אֲנִי לִפְנֵיךְ
ה' אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי רַבּוֹן כָּל הַמַּעֲשִׂים.
אֲדוֹן כָּל הַנִּשְׁמוֹת.
בְּרוּךְ אַתָּה ה',
הַמַּחְזִיר נִשְׁמוֹת לִפְגָּרִים מֵתִים:

גשם / נעמי שמר

גֶשֶׁם יוֹרֵד עַל שׂוֹק הַכְּרָמִל
עַל לַחֲיֵי-הַעֲגֻבָּנִיּוֹת, עַל תַּלְתְּלֵי-הַחֶסֶה
וְעַל הַלְכָלוֹךְ וְעַל הַצֹּהֵלָה
וְעַל תַּלִּי-הַלִּימוֹנִים
גֶשֶׁם יוֹרֵד מִחוּץ לַעִיר
עַל אֲזוּבֵי-הַקִּיר וְעַל אֲרָזֵי-הַלְבָּנוֹן
וְעַל עֲרֵב־הַבָּכּוֹת הַמִּשְׁתַּחֲוֹחֵת
וְעַל פְּלוֹמֵת-הַדִּשָּׂא בַּמְדְּרוֹנִים
סוּחַ-אֲדִירִים וְשִׁטְפוֹנוֹת בְּנָגֵב
וְנַחֲלִים בְּעֶרְבָה
גֶשֶׁם יוֹרֵד עַל הַשְּׂנָאָה הַיִּשְׁנָה
וּמִבְקֵשׁ לַהֲנִיחַ אֶהְבָּה
גֶשֶׁם אֶפֶר יוֹרֵד עַל הַהִילִיקוֹפֵטֵר
הַמִּמְרִיא מִשְׁדֵּה-דָב
וְעַל הַטִּיס הָאוֹמֵר אֶת תַּפְלַת-הַדֶּרֶךְ
וּמִקְוֶה לְטוֹב
גֶשֶׁם יוֹרֵד עַל הַחוּפִים הַנִּטְוִשִׁים כְּאֶפְלָה בְּצִהְרִים
גֶשֶׁם יוֹרֵד עַל בְּצִיר-אֲבִיעֶזֶר וְעַל עוֹלָלוֹת-אֶפְרַיִם
גֶשֶׁם יוֹרֵד עַל בְּתֵי הַקְּבֵרוֹת וְעַל הַזָּרִים הַיִּבְשִׁים
גֶשֶׁם יוֹרֵד עַל הַנָּשִׁים הַרְכוֹת וְעַל הָאֲנָשִׁים הַקָּשִׁים
גֶשֶׁם יוֹרֵד וּמִטְשֵׁטֵשׁ אֶת קוֹי-הַמֵּתָאֵר
גֶשֶׁם יוֹרֵד עַל טַעֲוִית-הַדֶּפֶס
שֶׁל הַשְּׂבוּעַ שֶׁעָבַר
גֶשֶׁם יוֹרֵד עַל כְּבִישֵׁי-הָאֶסְפֶּלֶט הַשְּׁחוּרִים
וְעַל מְכוֹנִיּוֹת-צִעָצוּעַ
גֶשֶׁם יוֹרֵד עַל אֱלֹה שֶׁקָּפְאוּ בְּמִקְוָם
וְעַל אֱלֹה שֶׁמִּשְׁתַּדְּלִים לְנוּעַ
גֶשֶׁם יוֹרֵד עַל אִשֶּׁת-לוֹט שְׁנֵתָנָה
אֶת חַיִּיהָ בְּעֶבֶר מִבֶּט
גֶשֶׁם יוֹרֵד עַל גֶּרֶד וְעַל סְדוֹם
וְעַל עִמְקֵי-יְהוֹשָׁפָט

ברכה

גֶשֶׁם יוֹרֵד בְּעֵמֶק-הַיַּרְדֵּן, וּבְמִטְעֵי הַבְּנָנוֹת
הוּא הוֹפֵךְ לְבוֹץ אֶת הָאֲדָמָה הַכִּבְדָּה וְהַדְּשָׁנָה
גֶשֶׁם יוֹרֵד בְּעֵמֶק-יִזְרְעֵאל וּמִטּוּפָּה עַל הַחֲלוֹן
שֶׁל בֵּית-הַתִּינוּקוֹת הָאֶפֶל, הַעֲטוּף שָׁנָה
גֶשֶׁם יוֹרֵד עַל הַרְשָׁע וְהַבְּטָלָה וְהַמְמָזָר וְהַתֵּם
גֶשֶׁם יוֹרֵד עַל הַשּׁוֹטִים וְעַל הַחֲכָמִים
וּמִקְשִׁיב לִפְטוּפוֹם
זֶה אוֹמֵר פְּקֻדַּת הָאֶרֶץ
זֶה אוֹמֵר תְּשׁוּקַתָּהּ
זֶה אוֹמֵר בְּרַבִּיבִים, בְּרַבִּיבִים תְּמוֹנָגָהּ
זֶה אוֹמֵר נִרְטַבְתִּי עַד הָעֵצִים
זֶה אוֹמֵר שֶׁהֵחִינִי עַד הַנָּה
זֶה אוֹמֵר לַעֲזָאֵל זֶה אוֹמֵר הַלְלוּהָ -
גֶשֶׁם יוֹרֵד עַל אֶרֶץ הַיֶּפֶס
הַשּׁוֹחֲקֵת מִתּוֹךְ בְּכִיָּה
(מתוך "ספר גימל")

בְּרַךְ עֲלֵינוּ ה' אֱלֹהֵינוּ אֶת הַשָּׁנָה הַזֹּאת וְאֶת כָּל
מִינֵי תְבוּאָתָהּ לְטוֹבָהּ, וְתֵן טַל וּמָטָר לְבִרְכָּהּ עַל
כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה, וְרוּחַ פָּנֶי תִבֵּל וְשִׁבַּע אֶת הָעוֹלָם
כָּלוּ מִטּוֹבָהּ, וּמֵלֵא יִדְּינוּ מִבְּרַכּוֹתֶיהָ וּמִעֲשֵׂהָ
מִתְנוּת יִדְּיָהּ, שֶׁמֶרָה וְהַצִּילָה שָׁנָה זוֹ מִכָּל דְּבַר
רָע, וּמִכָּל מִינֵי מִשְׁחָתִית וּמִכָּל מִינֵי פוֹרְעָנוֹת,
וְעֲשֵׂה לָהּ תַּקְוָה טוֹבָה וְאַחֲרִית שְׁלוֹם, חוּס
וְרַחֵם עָלֶיהָ וְעַל כָּל תְּבוּאָתָהּ וּפִירוֹתֶיהָ, וּבִרְכָּהּ
בְּנִשְׁמֵי רָצוֹן בְּרַכָּה וְנִדְבָהּ, וְתִהְיֶה אַחֲרִיתָהּ חַיִּים
וְשִׁבַּע וְשְׁלוֹם, כְּשֵׁנִים הַטּוֹבוֹת לְבִרְכָּהּ, כִּי אֵל
טוֹב וּמְטִיב אֶתָּה וּמְבָרֵךְ הַשָּׁנִים. בְּרוּךְ אַתָּה ה',
מְבָרֵךְ הַשָּׁנִים:

נשימות של בוקר

שירת העשבים

דַּע לָךְ שֶׁכָּל רוּעָה וְרוּעָה יֵשׁ לוֹ נִיגוֹן מִיּוֹחֵד מְשֻׁלוֹ.
דַּע לָךְ שֶׁכָּל עֵשֶׂב וְעֵשֶׂב יֵשׁ לוֹ שִׁירָה מִיּוֹחֵד מְשֻׁלוֹ.
וּמִשִּׁירַת הָעֵשְׂבִים נֶעֱשֶׂה נִיגוֹן שֶׁל רוּעָה.
כָּמָה יָפָה, כָּמָה יָפָה וְנָאָה כְּשִׁשׁוּמְעִים הַשִּׁירָה שֶׁלָּהֶם.
טוֹב מְאֹד לְהִתְפַּלֵּל בִּינֵיהֶם וּבִינָאָה לְעִבּוֹד אֶת ה'.
וּמִשִּׁירַת הָעֵשְׂבִים מִתְעוֹרֵר הֵלֵב וּמִשְׁתַּוְּקֶק.
וּכְשֶׁהֵלֵב מִן הַשִּׁירָה מִתְעוֹרֵר וּמִשְׁתַּוְּקֶק אֶל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
אוֹר גָּדוֹל אֲזִי נִמְשָׁךְ וְעוֹלָה מִקְדוּשָׁתָהּ שֶׁל הָאֶרֶץ עָלֶי.
וּמִשִּׁירַת הָעֵשְׂבִים נֶעֱשֶׂה נִיגוֹן שֶׁל הֵלֵב.

לחן: נעמי שמר (עפ"י מילים של רבי נחמן מברסלב)

נשימות של בוקר

תפילת החקלאי בחג שבועות /

איריס בן צבי

בשבועות נשבעתי לאדמתי

לעובדה ולשומרה

להכירה

ולהוקירה.

אדמתי הממשית -

הקרקע שתחת רגלי,

קרקע ינתי,

קרקע שדויתי,

קרקע נופי,

קרקע מרחבי.

שלא אחריב,

שלא אפגע,

נשבעתי בשבועות -

להכירה

ולהוקירה

לעובדה

ולשומרה.

להכירה -

הלוא היא אם כול חי

ובסיס לכול מערכות חי

שורשי קיומי

בה הם נטועים,

ממנה יונקים

הצמחים הצנועים

שתורמים לעולם חמצן לנשימה,

ויוצרים מערכת מורכבת שלמה

שממנה ניזון כול חי.

הבסיס - אדמה -

הצמחים הם תומכי.

אדם מעפר

ולשם ישוב

את קדושת אדמתי

אזכור שוב ושוב -

לא ריבים על שטחים -

רק חובה ברורה

לעובדה

ולשומרה.

לעובדה -

כמו פולחן -

להוקיר וללמוד,

לכבד, לטפח,

להשתמש תוך כבוד,

ללמוד איך לשמור סגולותיה שלמות,

להבין איך נוצרה,

ואת מלוא אוצרה.

מפני עצמי אותה לשמור:

שלא אחמוד,

שלא אנצל,

שלא אזהם,

שלא אחבל,

לא אחפור בה לשווא

ולא אשגע,

אזכור להרכין את ראשי בפניה,

להודות לבריאה ולכול מטמוניה.

הבריאה -

הן כולנו שווים בפניה,

כולנו אוכלים מטובה,

נחוצה פה הרבה ענווה,

בל אשים את עצמי

לפניה.

נולדתי לעולם מורכב,

האדמה בסיס קיומי

בשבועות נשבעתי

שלא אחריב

את עולמי.

בשבועות נשבעתי לאדמתי

לעובדה ולשומרה

להכירה

ולהוקירה.

ברכת פרידה

ספרד / עברי לידר

בוא ניסע לספרד יכול להיות שם נחמד

נשב על החוף עם מרטיני ביד

בוא ניסע לספרד יכול להיות שם נחמד

לכולם יש זקן לא נרגיש שם לבד

בחיים, פוגשים אנשים שאומרים לך שמע

תפסיק עם השכל ותביא נשמה

שנרקוד ונשיר, ונרים את העיר

להשתכר ולישון מיום שישי עד יום ראשון

בוא ניסע לספרד יכול להיות שם נחמד

יש פירות מהים במחיר מיוחד

בסוף שבוע רגוע על אי מרוחק

רק לנסות להבין שהרגע הזה מיוחד

לפגוש אנשים שאומרים לך שמע

תפסיק עם השכל ותביא נשמה

שנרקוד ונשיר ונרים את העיר

להשתכר ולישון מיום שישי עד יום ראשון

שיר סיום /

נעמי שמר, מנוס חאג'ידאקיס

הצרצרים בקיץ שרים להם

ימים קצרים בקיץ עוברים להם

והנמלה תשיר בקול עצוב מאוד,

כנר יקר - זמרת כבר - עכשיו אולי תרקוד!

לי לא איכפת, לי דווקא די נעים

לשיר באוזניכם

את השירים הכי פרועים

ולהתייצב בפני האלוהים

עם שתי גומות של חן

ועם שישה מיתרים קרועים

עונים הסקסופונים - האח, האח,

החלילים הערב צלולים כל כך

תופי הדוד מכים, שרים הכינורות

רק הנמלה האומללה תמיד רואה שחורות

לי לא איכפת...

היו שלום בינתיים, אחים שלי

מחר יאיר השחר לכם ולי

עכשיו קטיפה שחורה נפרשת על העיר

עכשיו אפשר "שלום" לומר ולהיפרד בשיר.

לי לא איכפת..

ד"ר נירה נחליאל מצאה לפני כ-14 שנה בית מקצועי ורוחני במדרשה באורנים, ומאז היא מפתחת תוכניות ומנחה קבוצות לומדות בתחומי זהות, קהילה, צדק חברתי ומגדר. ניהלה במדרשה את אגף החינוך והוסמכה בבית המדרש לרבנות ישראלית, ערכה את 'והיא שעמדה - הגדה של פסח עם מדרש נשי חדש' ולקחה חלק בכתיבת 'דורשות טוב' - פרשנות פמיניסטית לסוגיית ייחוד בתלמוד. כיום היא רכזת פדגוגיה וכתובה במדרשת חנתון. גרה במצפה נטופה, בעלת תואר שלישי בבילוגיה.

הרבה הדס רון-זריז היא ממייסדות המדרשה באורנים ועבדה בה שנים רבות בהנחיית קבוצות ובהכשרה והדרכה של מנחים. את קבוצת "עמית קהילה" היא מרכזת ומנחה מיום הקמתה ועד היום.

בעלת תואר ראשון בפילוסופיה יהודית ותיאטרון, ותואר שני בייעוץ חינוכי. בוגרת לימודי תעודה לטיפול משפחתי וזוגי, מוסמכת בית המדרש לרבנות ישראלית, מייסדת-שותפה ומובילה של קהילת "יפעת שברוח" בקיבוץ יפעת. מלמדת במכללת אורנים ומדריכה מלוות/ים רוחניות/ים. חיה ביפעת עם רן, אמה לשלושה.

המדרשה באורנים היא מרכז חינוכי הפועל לחידוש החיים היהודיים בישראל, תוך התמקדות במערכת החינוך ובמרחב הקהילתי והמשפחתי.

מטרתנו לעצב חברה שחבריה מרגישים בבית בתרבותם היהודית והציונית, ובונים את זהותם האישית והציבורית מתוכה; חברה שמתקיימים בה ערכות הדדיות, אחריות חברתית וקשר אנושי חם.